
Inhoud

Redactioneel	1	Oproepjes	5
Interessante links	1	Persberichten	6
Agenda	2	Vakantie	6
Vereniging	2	Ingezonden door onze leden	7
Gespreksgroepen	4	PoezPas / Dubbelzinnig	8
AFWAS	4	Colofon	8
Boeken en andere media	5		

Redactioneel

De zesde en laatste nieuwsbrief van dit jaar.

PAS kijkt terug op een goed jaar, de vereniging wordt langzaam groter en sterker. Steeds meer volwassen mensen met autisme weten PAS te vinden.

Met ingang van het nieuwe jaar zal het ledental van PAS boven de 400 zijn.

Ook hulpverleners wijzen hun cliënten vaker op het bestaan van PAS. Tevens wordt steeds vaker een beroep op ons gedaan voor het geven van voorlichting of advies of voor ondersteuning van op te zetten activiteiten.

Het is goed dat PAS meer en meer bekendheid krijgt, want leden kunnen door PAS in contact komen met andere volwassenen met autisme, iets wat zonder PAS vaak moeilijker lukt.

Een groot deel van onze leden neemt af en toe of zelfs regelmatig deel aan onze activiteiten en het is bijzonder om te merken hoe dat lotgenotencontact gewaardeerd wordt.

Er zijn ook leden die geen behoefte hebben aan lotgenotencontact of om wat voor redenen dan ook nooit deelnemen aan onze activiteiten en dat is natuurlijk ook prima. Het alleen meelesen met de nieuwsbrief of de website kan ook steun geven of op een andere manier belangrijk voor je zijn. Iedereen heeft zo zijn eigen reden om lid van PAS te zijn.

We willen in het nieuwe jaar graag onze activiteiten verder uitbreiden. Als voorbeeld zouden we graag de gezamenlijke activiteiten naar museum, pretpark, bioscoop en dergelijke (MASSA genaamd) weer nieuw leven in willen blazen. Dat kan echter niet zonder hulp van onze leden zelf. Lijkt het je leuk om een activiteit te organiseren of wil je er op wat voor manier dan ook actief voor inzetten, laat het ons weten. Wij bieden je dan hulp bij het organiseren en aankondigen van je activiteit.

We zijn er vroeg bij, maar PAS wenst al haar leden alvast een goed uiteinde van 2009 en hoopt jullie in het nieuwe jaar weer te verwelkomen!

De redactie

Interessante links

Ander gedrag bij oxytocine-variant (NRC Handelsblad)

<http://tinyurl.com/ybc9o4v>

Landelijk Netwerk Autisme

<http://www.landelijknetwerkautisme.nl>

Agenda

- zo 6 december 2009 **AFWAS-wandeling Henschotermeer.** Korte wandeling, 7.4 km, vanaf station Maarn rondom de recreatieplas het Henschotermeer. Begintijd 12:10 uur.
- za 12 december 2009 **Contactdag Utrecht.** 3512 Eten en Drinken, Korte Janstraat 4, Utrecht, 13:00 – 17:00 uur. Aanmelden verplicht i.v.m. beperkte ruimte.
- zo 27 december 2009 **AFWAS-wandeling Waalre-Heeze.** NS-wandeling Tongelreep, startpunt station Eindhoven, begintijd 11:00 uur, eindpunt station Heeze.
- za 9 januari 2010 **Contactdag Den Bosch.** Nadere gegevens volgen op onze website.
- za 16 januari 2010 **AFWAS-wandeling Avenhorn-Schermerhorn.** Wandeling over de dijken rondom een mooie Noord-Hollandse polder. Begin- en eindpunt bushalte Avenhorn-Het Hoog. Nadere gegevens volgen op onze website.
- za 30 januari 2010 **Contactdag Arnhem.** Nadere gegevens volgen op onze website.
- za 13 februari 2010 **Contactdag Utrecht.** Nadere gegevens volgen op onze website.
- 20 of 21 februari 2010 **AFWAS jubileumwandeling.** De vijftigste wandeling van onze wandelclub!

Vereniging

Afscheid Ivo Loosveld

Na 8 jaar het vertrouwde gezicht te zijn geweest voor de contactdag Den Bosch heeft Ivo Loosveld ons te kennen gegeven te willen stoppen als gastheer. Wij hebben van Ivo begrepen dat hij het al die jaren met veel plezier gedaan heeft maar nu toe is aan wat anders. Beste Ivo, wij willen je bedanken voor je goede inzet de afgelopen jaren en hopen je nog eens te zien als bezoeker in Den Bosch of een andere contactdag.

Paul
Coördinator contactdagen

Nieuwe vrijwilliger(s) contactdag Den Bosch & Utrecht gezocht

Wij zijn voor het jaar 2010, en eventueel langer, op zoek naar nieuwe gastheren/-vrouwen die de taken van onze huidige gastheren over zouden willen nemen. Als gastheer/-vrouw ben je aanspreekpunt op de contactdag en begeleid je de bezoekers vanaf het station naar de contactdaglocatie. Op de locatie ben je de middag het aanspreekpunt, 's avonds kun je eventueel met een groep mee ergens wat eten.

De eerste 1 of 2 contactdagen krijg je ondersteuning en opleiding van de landelijke coördinator en word je voorzien van en polo en diverse ondersteunende materialen. Reiskosten die je maakt voor organisatie of op de contactdagen zelf worden vergoed. Spreekt het je aan en vind je het leuk de contactdag Den Bosch en/of Utrecht te willen verzorgen, meld je dan nu aan bij Paul via contactdagen@pasnederland.nl.

De ledenenquêtes van PAS

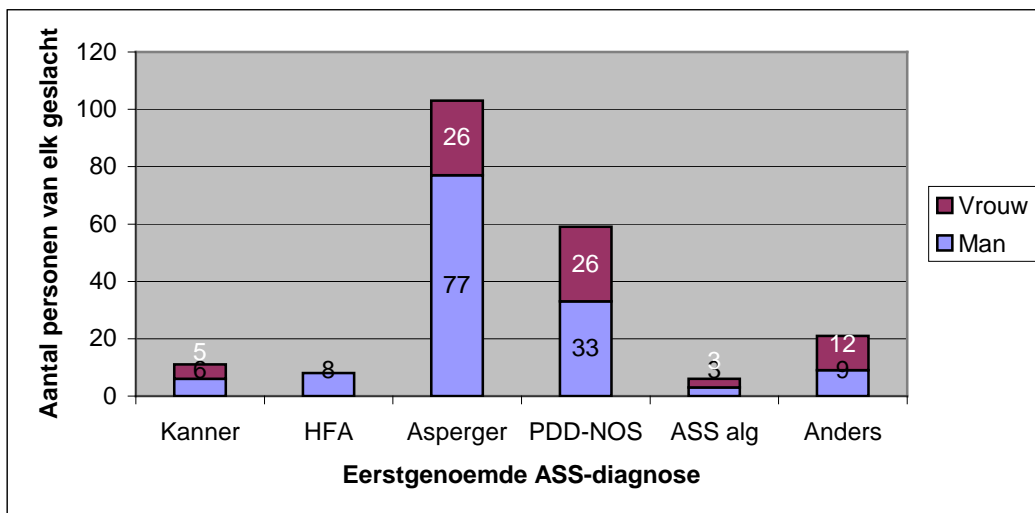
PAS heeft vanaf 2004 elk nieuw lid een enquête toegestuurd en gevraagd die in te vullen. Tweederde van de nieuwe leden heeft de enquête ingevuld en teruggestuurd en het PAS-bestuur is jullie daar heel dankbaar voor. Het is belangrijk om te weten wat er speelt onder onze leden en we gebruiken de informatie bij de vormgeving van onze activiteiten en voor verdere verbetering van de enquête.

Annemiek Koster, een vrijwilligster bij PAS, heeft aangeboden de resultaten van de enquête te verwerken en daar

heeft ze een professioneel ogend en uitgebreid verslag van gemaakt. In deze nieuwsbrief laten we een stukje zien van dat verslag. Het volledige verslag zal te zijner tijd ook op de website gepubliceerd worden. Als u belangstelling heeft voor het gehele verslag op papier, dan kunt u dat ook aanvragen bij de redactie, zie de contactgegevens in het colofon.

In dit verslag zijn de resultaten van 244 enquêtes verwerkt. Het meest voorkomende PAS-lid is een man en tussen 25 en 45 jaar en alleenstaand zonder kinderen. De helft van de deelnemers aan de enquête heeft de diagnose Asperger (104; 49%), ruim een kwart PDD-NOS (59; 28%). Vooral de diagnose Asperger wordt relatief laat, d.w.z. na het 25e jaar, gesteld.

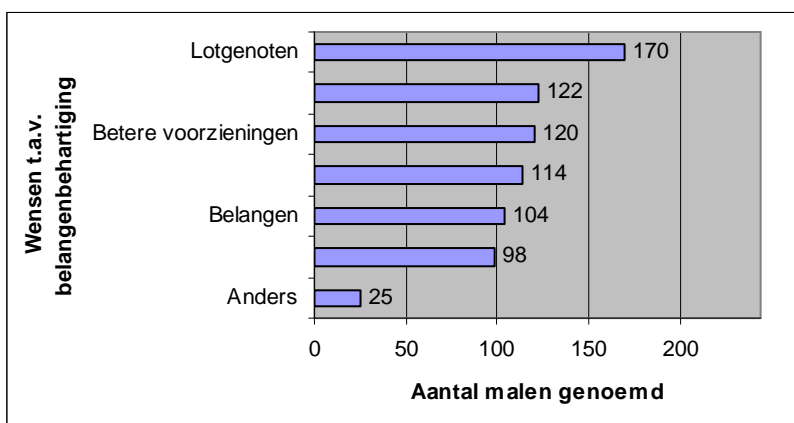
Fig. 1: Diagnosegroepen verdeeld naar sekse

De figuur toont dat de diagnose Asperger dus het meeste voorkomt en dat ongeveer ¾ van hen een man is. De HFA-groep bestaat alleen uit mannen; bij de andere diagnosegroepen zijn de beide seksen ongeveer gelijk vertegenwoordigd.

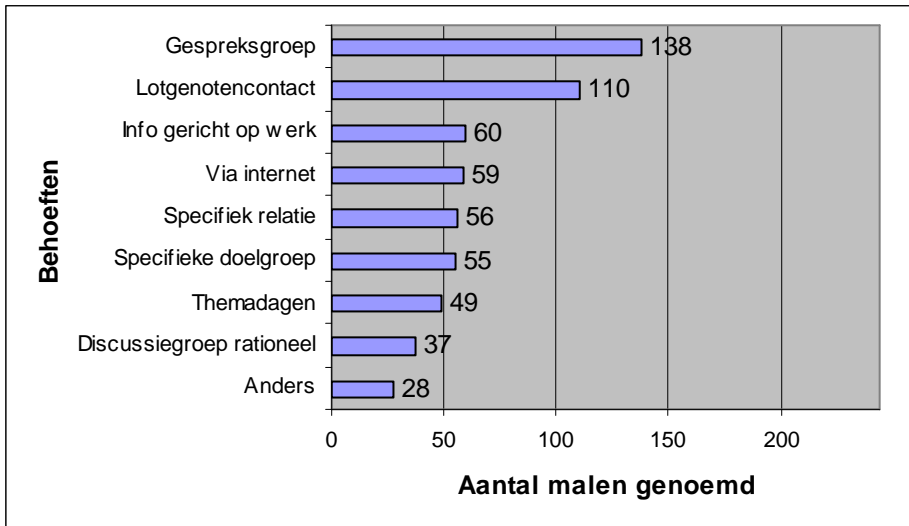
Er bestaat vooral behoefte aan één-op-één contacten of contacten in een kleine groep. De grootste groep deelnemers heeft de diagnose alleen aan ouders, naaste familie of goede vrienden verteld. Binnen de aangeboden vormen van belangenbehartiging door PAS staat het leggen van contact met lotgenoten bovenaan het wensenlijstje. Ook het verstrekken van informatie scoort hoog, gevolgd door het strijden voor betere voorzieningen voor de doelgroep uit het autismespectrum.

Fig. 2: Wensen ten aanzien belangenbehartiging door PAS

Wat de vorm betreft waarin de PAS-leden ervaringen kunnen uitwisselen betreft, bestaat de meeste behoefte aan gespreksgroepen en lotgenotencontact (zie figuur 3).

Fig. 3: Behoeften

In dit korte verslag is alleen informatie opgenomen over kenmerken van de deelnemersgroep, iets over diagnoses en over de belangenbehartiging door PAS en wensen t.a.v. de vorm waarin de leden ervaringen kunnen uitwisselen.

Tot zover dit korte verslag, met dank aan Annemiek Koster.

Gespreksgroepen

Het gaat goed met de PAS-gespreksgroepen.

Door heel Nederland draaien er nu zo'n 14 groepen waarvan enkele al langer dan 3 jaar.

In de meeste groepen is het verloop erg klein en is dus de doorstroming niet zo groot. Bij enkele gespreksgroepen zijn er dan ook kleine wachtlijsten.

Bij 3 gespreksgroepen is er echter nog plaats vrij, te weten in Alkmaar, Deurne en Uden.

Als je interesse hebt in deelname mail dan naar Hedwig: gespreksgroepen@pasnederland.nl of bel 0578 71 20 03.

AFWAS

Opgericht in maart 2003, bestaat onze wandelclub AFWAS inmiddels ruim 6½ jaar. In die tijd hebben we korte en lange wandelingen gemaakt door heel Nederland en even daarbuiten. In groepen van 5 tot 15 mensen, onder barre omstandigheden of met het mooiste weer, bijna altijd door omgevingen met mooie natuur, die de laatste jaren steeds vaker door fotograferende meewandelaars werd vastgelegd en tot mooie verslagen op het AutSider forum verwerkt.

Binnenkort staan een jubileumwandeling op het programma, namelijk de vijftigste!

We zijn van plan hier iets enigszins speciaals van te maken, zonder van het concept van laagdrempeligheid, makkelijk meelopen zonder zorgen, af te wijken. Details omtrent deze wandeling, die voor 20 of 21 februari 2010 op het programma staat (uiteraard onder voorbehoud van haalbaarheid), volgen nog via de website, het AutSider forum en de mail-lijst van AFWAS.

Wil je op de hoogte blijven van alle georganiseerde AFWAS-wandelingen, laat je dan op de mail-lijst zetten: stuur een mail naar afwas@pasnederland.nl met als titel "Mail-lijst AFWAS" of iets dergelijks, en dan sturen wij een mail zodra de details van een AFWAS-wandeling bekend zijn.

Boeken en andere media

Vandaar dit huwelijksleven

Sylvia Hubers

ISBN: 97890 446 15159

Uitgever: Prometheus

Prijs: € 15,95

De nieuwste gedichtenbundel van de beheerster van onze nieuwsbrief- en website-rubriek PoezPAS (poezpas.pasnederland.nl).

“Is de man in Sylvia Hubers’ debuutbundel Men zegt liefde nog het voorwerp van grillige experimenten, in Vandaar dit huwelijksleven brengt hij intimiteit en geborgenheid, waarbij huisjes, boompjes, beestjes evenwel vreemde vormen kunnen aannemen.

Een verrassing in deze bundel is het dozijn korte prozagedichten, waarin de schrijfster het schemergebied tussen poëzie en zeer kort verhaal verkent.

Sylvia Hubers (1965) is sinds begin 2009 stadsdichter van Haarlem en publiceerde eerder de bundels Men zegt liefde en Terug naar de apotheker.”

Samen kijken naar autisme

Auteur: Sanne-Lot van Ulzen

ISBN: 97890 799 35130

Uitgever: ViCtOrluS

Prijs: € 29,75

Hardcover

De schrijfster is een moeder van een zoon (9 jaar) met autisme en zij heeft een lange zoektocht gedaan naar ontwikkelingsmogelijkheden, alternatieven, behandelmethodes en inzichten waarmee haar zoon baat zou kunnen hebben.

Het resultaat is een boek van 255 bladzijden waarin ze 32 mensen aan het woord laat die ze geïnterviewd heeft en die allen hun kijk en ideeën over ontwikkelingsmogelijkheden bij autisme geven.

Onder de 32 mensen zitten veel ouders van kinderen met autisme en één jongen van 11 jaar met zelf autisme en verder professionals waaronder hulpverleners en therapeuten.

Het boek is vooral bedoeld voor hulpverleners die met autistische kinderen te maken krijgen.

Werken aan je Asperger-relatie

Auteur: Maxine C. Aston

ISBN: 9789 057 122 996

Uitgever: Nieuwezijds

Prijs: € 19,95

Paperback

Dit boek is eigenlijk een werkboek en is een vervolg op haar eerder verschenen boek "Als je partner Aspergersyndroom heeft".

In een Asperger-relatie lopen beide partners nogal eens tegen problemen aan zoals misverstanden in de communicatie en wederzijds onbegrip.

In 'Werken aan je Asperger-relatie' geeft Maxine adviezen, praktische tips en concrete invuloefeningen om daar als beide partners samen mee aan de slag te gaan, om zodoende te proberen de relatie te verbeteren.

Oproepjes

Het regiobestuur Noord-Holland van de NVA wil gaan starten met een autismecafé in Purmerend. Vanaf 11 februari, elke 2e donderdag van de maand van 20:00-22:00 uur in De Inval in Purmerend. Ik zou heel graag willen samenwerken met PAS Nederland hierin. Het zou heel fijn zijn als er iemand mij zou willen helpen op deze avonden om mensen te ontvangen en als gesprekspartner te willen dienen. Het autismecafé is voornamelijk bedoeld voor mensen met autisme, dus wie kan dat beter mee-organiseren dan iemand van PAS Nederland?

Voor meer informatie kunnen jullie mij uiteraard mailen via nannie.kruissel@planet.nl of bellen op 0299-657590.

Nannie Kruissel

Persberichten

Autisme Informatie Centrum (AIC) Amsterdam opent deuren

Op vrijdag 11 december wordt het AIC feestelijk geopend door wethouder Marijke Vos.

Het Autisme Info Centrum is een laagdrempelig informatie- en documentatiecentrum voor en door (familieleden van) mensen met autisme en voor ieder die meer over autisme wil weten. De vrijwilligers die het AIC bemensen bieden een luisterend oor naast informatie en advies vanuit hun eigen ervaring. Het AIC is onderdeel van de NVA.

Het AIC werkt samen met MEE. MEE biedt informatie, advies en ondersteuning aan mensen met een beperking. Door deze samenwerking is aansluitend op de lotgenoteninformatie van het AIC, ook professionele informatie en ondersteuning van MEE beschikbaar wanneer gewenst.

Het AIC Amsterdam begint vanaf 4 december een wekelijks inloopmiddag op vrijdagen van 13.00 - 16.30 uur. Daarnaast worden thema/filmbijeenkomsten georganiseerd. Het AIC is gevestigd bij MEE Amstel en Zaan, Vlaardingelaan 1 in Amsterdam.

's Avonds is er in Bioscoop de Uitkijk een gratis filmvoorstelling voor Amsterdammers, om de opening van het AIC te vieren. Dit is een initiatief van samenwerkende organisaties op het gebied van autisme in Amsterdam. De titel van deze film is 'Mozart and the Whale' en begint om 20:30 uur, in bioscoop de Uitkijk. Voor meer informatie en reserveren kunt u terecht op www.uitkijk.nl.

Contactpersoon: Dolien Buijs: dolien.buijs@autisme.nl

Vakantie

Vakantieaanbod Xmotion

Als vervolg op het succes van de wintersportreizen die Xmotion organiseert voor jongeren van 12-18 jaar, wordt door Xmotion dit seizoen voor het eerst een winterreis voor de leeftijd 18+ georganiseerd.

De reis is voor mensen die al wel eens geskied hebben.

De reis gaat naar St. Anthönien in Zwitserland en vindt plaats op 21 t/m 28 februari. St. Anthönien is een klein plaatsje gelegen op 1450 meter hoog (sneeuwzeker), in de alpen van Zwitserland. Om precies te zijn in de provincie Graubünden dicht bij de Oostenrijkse grens.

We verblijven in een in rustieke en smaakvolle stijl tot chalet omgebouwde boerderij.

In St. Antönien hebben we volop gelegenheid te skiën in een gezellig niet massaal skigebied. Ook in het nabij gelegen Pany of Küblis (320 km pistes) kunnen we de uitgebreide skimogelijkheden verkennen. We zorgen gezamenlijk voor de maaltijden. De volledig ingerichte keuken staat de hele week tot onze beschikking. Natuurlijk kunnen we best ook eens uit eten.

Naar de laatste gegevens reizen we hoogst waarschijnlijk met een eigen luxe bus die ook een andere groep van Xmotion afzet.

De eerste drie dagen is er voor iedereen een dagdeel les. Ingedeeld op eigen niveau krijg je les van Zwitserse ski of snowboardleraren.

De overige tijd is er gelegenheid vrij te skiën en/of te boarden onder begeleiding van de vakantieleiding van Xmotion. Binnen de kaders die de leiding van Xmotion aangeeft is er voldoende ruimte voor input van de deelnemers over o.a.; hellingen en gebieden waar geskied wordt, de indeling in subgroepjes, de pauzemomenten, maaltijden etc. Een en

ander hangt natuurlijk ook af van o.a. het ski en snowboardniveau van de afzonderlijke deelnemers en de weersomstandigheden.

Er is plaats voor maximaal 11 deelnemers. Er gaan 3 a 4 begeleiders met deze vakantie mee. De tochtleiding bestaat over het algemeen uit professionele begeleiders van Xmotion of vrijwilligers met ervaring vanuit de activiteitendagen. Deze begeleiders hebben allen ervaring met skiën en/of snowboarden.

De kosten van deze reis zijn € 1495,-

Bij de prijs van deze vakantie is bijna alles inbegrepen n.l.: Boekingskosten, organisatie en begeleidingskosten, transport vanaf het opstappunt naar Zwitserland en terug, volpension in Zwitserland, een aantal drankjes, skipassen, ski's, snowboards, ski en/of boardlessen, evt. rodelen.

Niet inbegrepen zijn; Uitgaven van persoonlijke aard, drankjes tussendoor voor zover niet uit "de pot".

Wij adviseren € 50,- aan zakgeld mee te nemen. Zorg zelf voor een reis en annuleringsverzekering met wintersportdekking!

Voor deze reis wordt een voorbespreking georganiseerd op een avond van een doordeweekse dag in Januari. Tijdens deze voorbespreking kan kennis gemaakt worden met de andere deelnemers en de begeleiding. Er wordt meer informatie verschaft en er is gelegenheid tot het stellen van vragen.

Meer informatie en een inschrijfformulier zijn te vinden op de website van Xmotion.

Is deze reis niet wat je zoekt maar wil je graag op de hoogte gehouden worden van toekomstige initiatieven? Stuur dan even een email naar info@xmotion.nl dan ontvang je een aantal keer per jaar de digitale nieuwsbrief.

Ingezonden door onze leden

Mijn wandelclub sinds 1993

Door Willem van der Hoeven

Sinds kort weet ik pas dat ik een vorm van autisme heb en daarom ben ik ook pas kort lid van PAS Nederland. Met veel plezier wandelde ik mee met AFWAS.

Wandelen doe ik echter al heel veel langer met een groep mensen, waar ik ooit aan kwam via een '1 in 3 mini-advertentie' uit Trouw of De Volkskrant. Tijdens de AFWAS-wandeling vroegen deelnemers mij of het ook mogelijk is om aan te sluiten bij de groep waarmee ik sinds 1993 al wandel, en waarvoor ik vele malen wandelingen georganiseerd heb.

Tegenwoordig wandelen we elke eerste zondag van de maand. De locaties kunnen verspreid liggen over zo'n beetje heel Nederland, mits enigszins bereikbaar met het Openbaar Vervoer. De groepsgrootte is meestal tussen de tien en de twintig personen. De afstanden die we lopen, liggen meestal tussen de vijftien en de twintig kilometer. Wij houden ergens halverwege een horecastop en aan dan wordt gevraagd wie wel en wie niet na afloop mee wil gaan eten. Dat is dus uitdrukkelijk vrijblijvend.

Tijdens de pauze worden van nieuwe deelnemers de contactgegevens genoteerd, indien je prijs stelt op een vervolg. Dan ontvang je in het vervolg maandelijks de circulaire per e-mail met daarin de deelnemers aan de laatste wandeling, de aankondiging van de volgende wandeling met daarbij de aanreistijden vanaf de hoofdstations in Nederland in regio's waar deelnemers vandaan komen.

Opgave vooraf is niet noodzakelijk, wat tevens inhoudt dat niet gewacht wordt op laatkomers. Van mensen die regelmatig willen komen, wordt het op prijs gesteld indien ze ook eens een keer een wandeling willen organiseren.

Heb je belangstelling? Stuur mij dan een e-mail op j.w.w.van.der.hoeven@xmsnet.nl en ik mail je, zodra beschikbaar, de circulaire door over de eerstkomende wandeling.

Zoals elke ochtend sta ik niet op.
Het ongeboorene wint het van de geboorte.
Ik lig in de foetushouding,
twee lagen dekbed vormen het vlies om me heen.
Het is donker en warm onder de dekens.

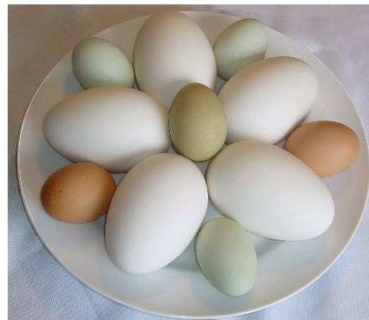
Ik wil in deze buik blijven.
Het is nog te vroeg
voor de kou van het leven.

Langzaam daal ik in de werkelijkheid in.

De wekker trilt haar laatste weeën.
Het is over tijd als zich ook in mij
een trilling voltrekt.
Ik sta buiten voor ik het beseft.

Beduusd stap ik het leven in
en zet het op een schreeuwen.

Karin van den Bosch

Eierschalen

Borduren

Kustvaarder

colofon

nieuwsbrief

De nieuwsbrief is een uitgave van PAS en verschijnt zes keer per jaar.

Aan deze nieuwsbrief hebben bijgedragen:
Karin van den Bosch, Willem van der Hoeven, Sylvia Hubers, Paul Hubert, Hedwig Ideler, Annemiek Koster, Frank van Tiel

Kopij

Kopij voor de volgende nieuwsbrief dient uiterlijk 30 januari 2010 in het bezit te zijn van de redactie: per e-mail naar redactie@pasnederland.nl, per post naar ons algemene postadres of per fax.

Digitale nieuwsbrief

Wij zenden de nieuwsbrief bij voorkeur via e-mail. Abonneren op de digitale nieuwsbrief kan door een mail te sturen naar nieuwsbrief@pasnederland.nl met

als onderwerp 'aanmelding digitale nieuwsbrief PAS'. De digitale nieuwsbrief is te downloaden als PDF of Word-document.

contactgegevens PAS

Algemeen postadres:
PAS Nederland
J.M. van der Meijstraat 9
1333 PH Almere

Telefoon: 030 - 711 35 91
Fax: 084 - 736 4930

Verenigingsinformatie: algemeen@pasnederland.nl
Overige informatie en advies: advies@pasnederland.nl
PR en folders: communicatie@pasnederland.nl